RAPPORT

Arkeologisk utredning med anledning av ombyggnad av väg 370, fastigheten Malå 1:6, vid Nölviken, Malå socken och kommun, Västerbottens län

SKELLEFTEÅ MUSEUM

2017.11.16

SKELLEFTEÅ MUSEUM

VI GER MENING ÅT VÅRA GEMENSAMMA HISTORIER

SKELLEFTEÅ MUSEUM
Box 146, 931 22 Skellefteå
Olof Östlund
0910 – 73 55 17
070 – 574 52 90

Omslagsbild: Utredningsområdet fotograferat från bron över Malån. Under vägbanken och i vattnet låg tidigare fornlämningen Raä Malå 114:1.

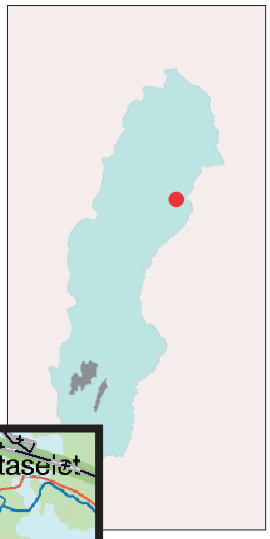

Orienteringskarta, Malå kommun.
Utredningsområdet är markerat med en blå punkt på nedanstående karta.

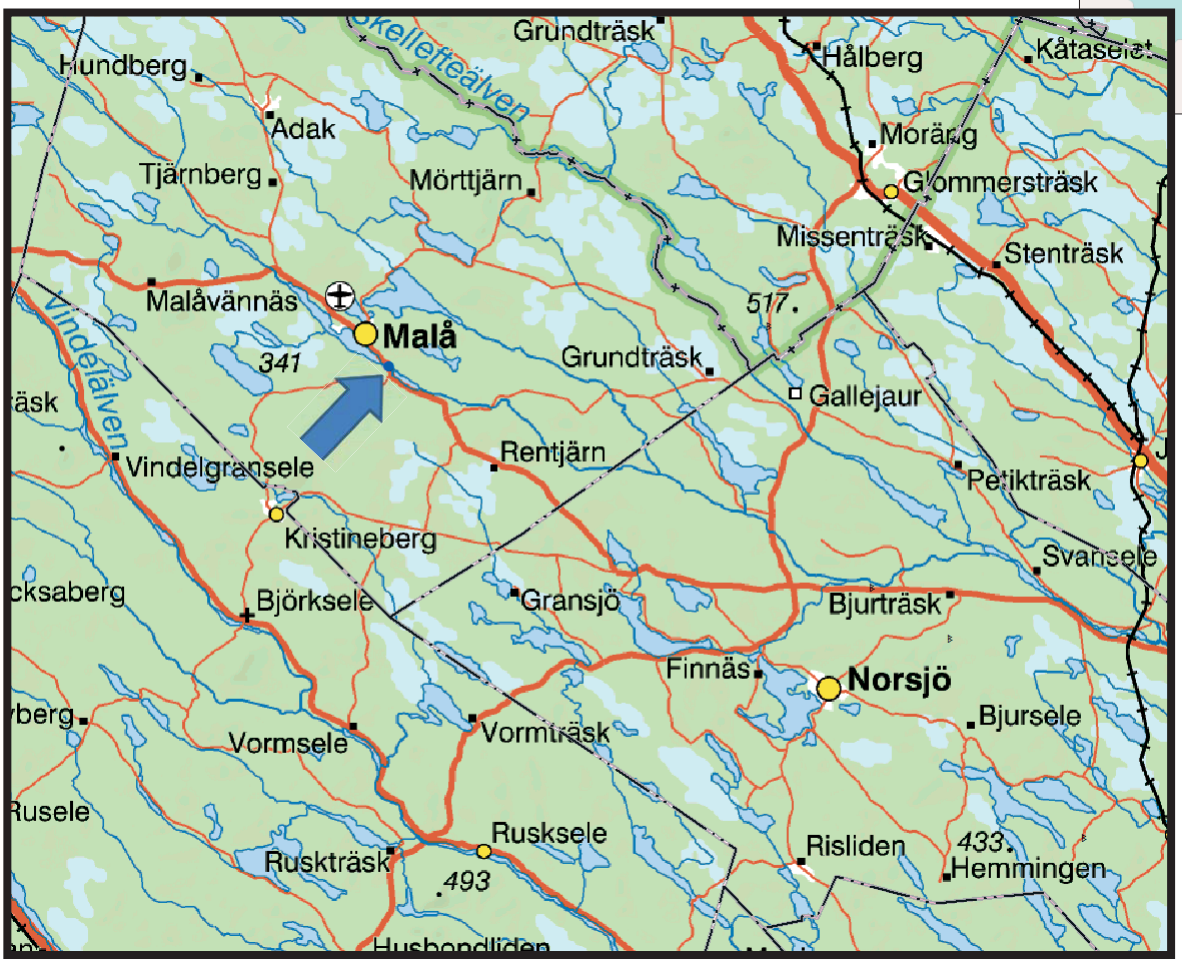

Administrativa uppgifter
Länsstyrelsen dnr: 431-6529-2017
Skellefteå museums dnr: 149/2017
Typ av undersökning: Arkeologisk utredning
Kommun: Malå kommun
Socken: Malå socken
Fastighetsbeteckning: Malå 1:6
Berörda kända fornlämningar: Raä 114:1 och Raä 115:1, Malå socken
Arbetsföretag: Ombyggnad av väg
Uppdragsgivare: Trafikverket
Kontaktperson: Marie Stenman

Innehåll

Sammanfattning 5
Bakgrund 6
Målsättning och syfte 6
Metod och genomförande 6
Områdesbeskrivning 6
Fornlämningsbild 8
Resultat 8
Tolkning 11
Antikvarisk bedömning 11
Behovet av fortsatta arkeologiska undersökningar 11
Källor 11
Bilagor 11

Länsstyrelsen dnr: 431-6529-2017
Skellefteå museums dnr: 149/2017

RAPPORT

Arkeologisk utredning med anledning av ombyggnad av väg 370, fastigheten Malå 1:6, vid Nölviken. Malå socken och kommun, Västerbottens län.

Sammanfattning

Vid utredningen påträffades inga lämningar som inte tidigare varit kända. De två kända lämningarna (Raä Malå 114:1 och 115:1) skulle i utredningen lokaliseras i förhållande till utredningsområdets gränser, men Raä 114:1 fanns inte kvar.

Raä Malå 114:1 är idag täckt av ett brofundament och vägfyllnadsmassor där väg 370 korsar Malån. Eventuellt kvarvarande delar av fornlämningen ligger under Malåns vattenyta.

Raä Malå 115:1 i den östligaste delen av utredningsområdet. Där påträffades skörbränd sten på toppen av en liten moränkulle, efter sondning och avtorvning av sökrutor. Fyra sökrutor avtorvades i en linje från NV till SÖ. I de två sökrutorna längst i NV påträffades 1 respektive 3 skörbrända stenar.

Den kvarvarande boplatsen Raä 115:1 kan topografiskt begränsas till den lilla moränkullen. I SV och NV begränsas fornlämningen av schaktade markytor hörande till sandtäkten och i Ö och SÖ av strandhak. Övriga ytor i utredningsområdet är NV, V och SV om kullen är också starkt påverkade av täktverksamhet.

Bakgrund

Skellefteå museum har den 28 september 2017 genomfört en arkeologisk utredning vid Nölviken, Malå. Utredningen föranleddes av att Trafikverket planerar att åtgärda väg 370 mellan Malå och Nölvikens camping som en del av riskreducerande åtgärder som utförs inom länet.

Den planerade nydragningen av vägen berör i sin sydligaste del fornlämning Raä Malå 114:1 (en boplats) som vid besök hösten 2016 av Trafikverkets miljöspecialist Nina Karlsson inte kunde återfinnas. Platsen där boplatsen skulle ligga befanns vara påverkad av ett brofundament och vägutfyllnad. Platsen utreddes inte fullständigt vilket enligt länsstyrelsen motiverar en mer ingående arkeologisk utredning för att klargöra om delar av fornlämningen finns kvar och om den berörs av det planerade vägarbetsområdet.

Ytterligare en boplats är sedan tidigare registrerad i närområdet; Raä Malå 115:1, ett stycke nordost om Raä 114:1. Enligt länsstyrelsens förfrågningsunderlag ligger denna utanför det område som kommer att tas i anspråk för vägombyggnaden. Raä 115:1 beskrivs i FMIS som innehållande skörbränd sten och ett avslag som påträffats under tidigare inventeringar. Det fanns även här en osäkerhet om lämningen finns kvar och i så fall hur långt mot vägarbetet som den sträcker sig. Länsstyrelsen ville även här att utredningen skulle klargöra om fornlämningen berörs av vägarbetsområdet.

Utredningsarbetet utgick från Skellefteå museums arbetsplan (SM dnr 149/2017, daterad 2017-09-01), utifrån Länsstyrelsens beslut (Lst dnr 431-6529-2017). Arbetsplanen grundar sig på Länsstyrelsens förfrågningsunderlag (daterad 2017-08-29).

Arbetet utfördes av Olof Östlund, Skellefteå museum.

Målsättning och syfte

Syftet med utredningen är att fastställa om fornlämningar berörs av exploateringen, samt att så långt som möjligt beskriva och bedöma dessa. Resultaten från utredningen ska ge ett fullgott underlag för Länsstyrelsen i den fortsatta prövningen, samt för Trafikverkets fortsatta planering.

Metod och genomförande

Arbetet har genomförts enligt undersökningsplanen. Metoden för utredningen har skett genom kortfattade inledande arkiv- och kartstudier över det aktuella området. Därefter besöktes platsen den 28 september. Fältarbetet utfördes genom okulärbesiktning och provstick med jordsond, samt provrutegrävning på lägen som inte påverkats av tidigare markarbeten, på ytor där det fanns förutsättningar att under vegetationstäcket lokalisera rester av boplats utan synlig anläggning (delar av Raä 114:1 och 115:1). Provrutorna grävdes till ca 10 cm djup om inga fynd av påträffats innan. I de fall boplatsmaterial påträffades avbröts grävningen av aktuell provruta innan 10 cm djup uppnätts. Därefter sondades provrutorna för kontroll av markföljd och eventuellt djupare liggande anläggningar. Beskrivning, fotografering och inmätning av provrutor med GPS har utförts.

Den kvarvarande fornlämningen Raä 115:1 märktes upp med blå-gula fornlämningsband av papper.

Områdesbeskrivning

Utredningsområdet (Uo), är ca 1,1 hektar stort och begränsas i nordöst av en brant grusås, i öster av en sluttning ned mot en blöt sänka, i söder av Malån och i väster av väg 370 (se karta nästa sida). Området är idag kraftigt påverkat genom tidigare sandtäkter, avlägg, motocrosskörning m.m. Strandplanet är fuktigt, igenväxt och sjöbotten täckt av lera och dy. En större sandtäkt ligger centralt i utredningsområdet och högar med sand har lagts upp här och där kring dess kanter. De landområden som ligger närmast väg 370 och närmast stranden i norr om Raä 114:1 är inte så orörda som de verkar vid första anblicken. De har utsatts för överlagring från den stora sandtäkten. Förmodligen har man vid anläggandet av täkten låtit bulldozers skala av markytorna och knuffa jordmassorna över strandhakets kant i söder. Orörda markytor finns enbart i den östligaste delen av utredningsområdet, på de låga sandkullarna närmast den blöta sänkan i öster.

I utredningsområdet växer nu ungtallskog med stammar ca 20 cm i diameter, både i täktgroparna och i de ytor som är oskadade av täktverksamheten.

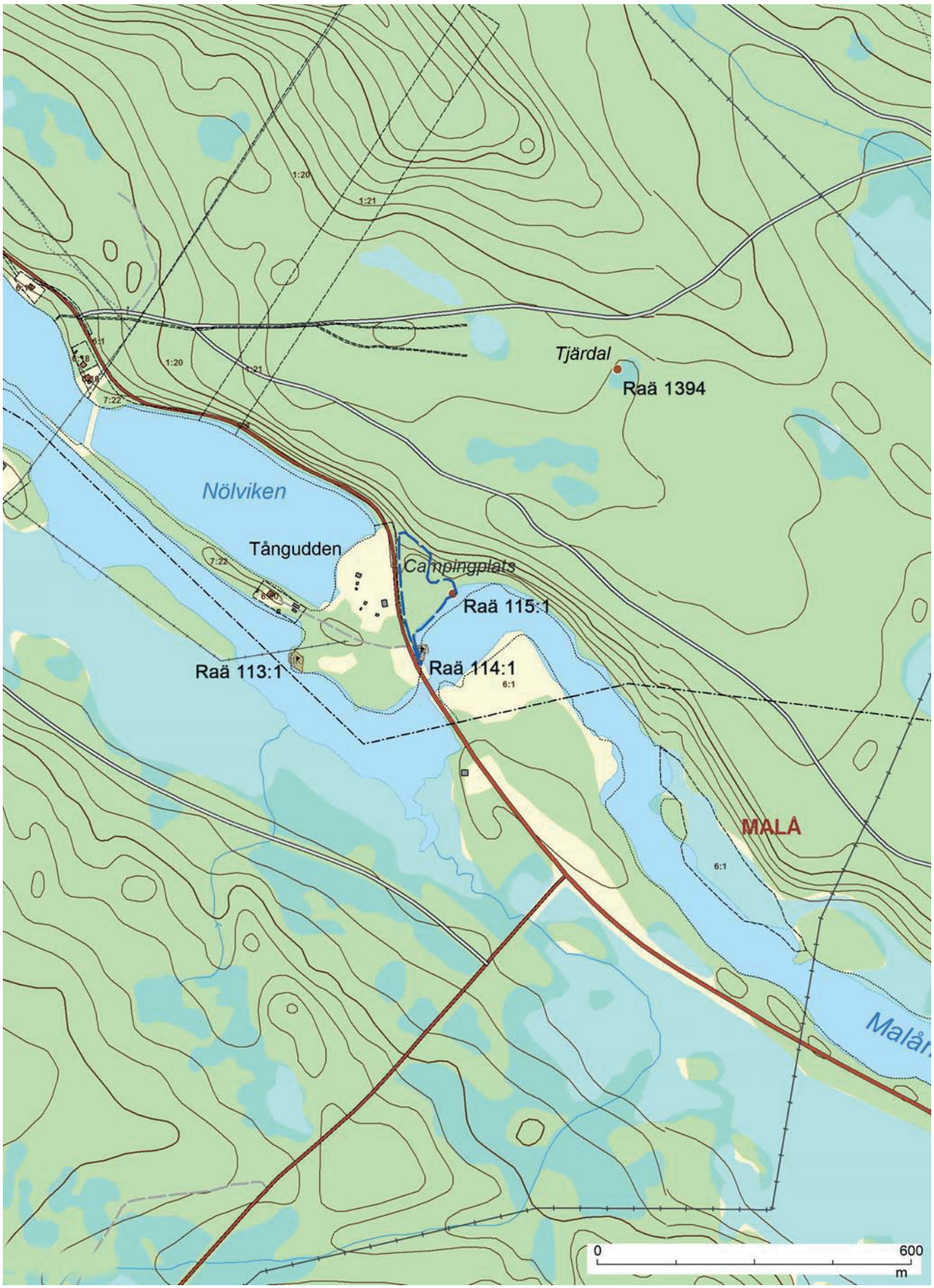

Utredningsområdet markerat med blå streckad linje. Fornlämningarna utmärkta med brun skraffering för ytor och bruna punkter för punkter. Skala 1:10000

Fornlämningsbild

Fornminnesinventering genomfördes 1973, men i inventeringsböckerna i Riksantikvarieämbetets fornminnesregister (FMIS) hänvisas också till en tidigare inventering som genomförts i området år 1965.
Inom utredningsområdet finns två kända lämningar, Raä Malå 114:1 och Raä Malå 115.1.

På Raä 114:1 påträffades vid inventeringarna 1965 och 1973 skörbränd sten, huvudsakligen koncentrerad till den sydvästra delen av fyndområdet. Påträffade fynd var 5 bearbetade stycken, 22 avslag av grå finkornig bergart och dessutom anträffades spridda avslag av mörk bergart.

På Raä 115:1 påträffades vid inventeringarna 1965 1 avslag av ljus kvartsit och 1973 ca 5 m från strandkanten, i det välvda 1,5 m höga strandhaket, ett fåtal skörbrända stenar.

I utredningsområdets närhet finns ytterligare en fornlämning drygt 200 m väster om Raä 114:1, en boplats av stenålderskaraktär: Raä 113:1, där skörbränd sten, avslag och förarbeten av finkornig grå bergart påträffats. Längre västerut finns ytterligare boplatser av stenålderskaraktär längs efter Malån: Raä Malå 111:1-2 och 112:1 m fl.

Inom en kilometers avstånd finns också några kulturlämningar nordöst och östnordöst om det nu aktuella utredningsområdet.: Raä Malå 1394 (tjärdal), Raä Malå 1646 (husgrund), Raä Malå 1647 (husgrund) och Raä Malå 1650 (härd).

Resultat

Vid utredningen påträffades inga nya fornlämningar eller kulturlämningar. De två kända lämningarna (Raä Malå 114:1 och 115:1) skulle enligt utredningsplanen lokaliseras till position och utbredning.

Raä Malå 114:1 finns inte längre kvar. Platsen där den låg är idag täckt av ett brofundament och vägfyllnadsmassor där väg 370 korsar Malån. Eventuellt kvarvarande delar av fornlämningen ligger under Malåns vattenyta. Det troliga är att eventuella rester av lämningen har påverkats av den ändrade vattenföringen sedan fornminnesinventeringen 1973. Fanns där rester kvar efter byggandet av brofundament har de resterna mest troligt spolats bort. Den nuvarande bron byggdes enligt uppgift från Malå kommun i början av 1980-talet. Tre sökrutor (Provruta nr 5-7) togs upp på närmaste strandhak, nära väg 370 rakt norr om den uppgivna platsen för Raä 114:1. Detta gjordes för att se om boplatsen sträcker sig ända dit. Trots att marken vid en första anblick verkade relativt orörd, visade sökrutorna att marken är påverkad av schaktningsarbeten, förmodligen utförda när den näraliggande grustäkten var i bruk, vilket bör ha skett vid brobygget. Tallarna som växer i täkten verkar vara ungefär jämnåriga med bron.

Raä Malå 115:1 ligger i den östligaste delen av utredningsområdet. I Inventeringsboken i FMIS beskrevs Raä Malå 115:1 som en stenåldersboplats som upptäckts 1965, men att denna vid fornminnesinventeringen 1973 inte kunde lokaliseras till samma ställe . Vid fornminnesinventeringen hittades emellertid skörbränd sten ca 5 m från strandkanten.

Vid den nu aktuella utredningen år 2017, söktes en yttre begränsning av fornlämningen, främst mot väster. Där påträffades skörbränd sten på toppen av en liten moränkulle, efter sondning och avtorvning av sökrutor. Fyra sökrutor (Provruta nr 1-4) avtorvades längs efter en linje från NÖ till SV. I de två sökrutorna längst i NÖ (Nr 1-2) påträffades 1 respektive 3 skörbrända stenar. De påträffades 11 m NV om strandkant och ca 12 -13 m VNV om FMIS angivna koordinater för Raä 115:1. Marken i de två fyndtomma sökrutorna nr 3 och 4 var starkt påverkade av schaktningen kring grustäkten

Den skörbrända stenen som hittades 5 m från stranden vid fornminnesinventeringen år 1973 påträffades inte vid den aktuella utredningen, men eftersom andra skörbrända stenar påträffades kan boplatsen Raä 115:1 topografiskt begränsas till den lilla moränkullen. I SV och NV begränsas fornlämningen av schaktade markytor hörande till sandtäkten och i Ö och SÖ av strandhak. Övriga ytor i utredningsområdet är NV, V och SV om kullen är också starkt påverkade av täktverksamhet.

Karta på nästa sida: Utredningsområdets gräns markerat med blå streckad linje. Fornlämningarna enligt FMIS utmärkta med rött. Provrutor är markerade med gult. Skala 1:1000

Raä 115:1
Raä 114:1
0
60
m

Beskrivning av provrutor :

(Provruta 1 är den nordöstligaste och provruta 7 den sydvästligaste)

- **Provruta nr 1**

Normal markföljd med blekjord och rostjord. Fynd: En skörbränd sten på ca 3 cm djup.
Koordinater för provruta: N 7231934 / E 677222 (Sweref 99 TM)

- **Provruta nr 2**

Ligger 1 m SSV om provruta nr 1. Normal markföljd med blekjord och rostjord. Fynd: Tre skörbrända stenar på ca 2-3 cm djup. Koordinater för provruta: N 7231933 / E 677221

- **Provruta nr 3.**

Ligger 2 m SV om provruta nr 2. Omrörd skadad mark, ingen blekjord.
Koordinater för provruta: N 7231932 / E 677220

- **Provruta nr 4**

Ligger 1 m SV om provruta nr 3, i kanten av vall till sandtäkt. Omrörd skadat mark, ingen blekjord.
Koordinater för provruta: N 7231931 / E 677219

- **Provruta nr 5**

Ligger ca 90 m SV om provruta nr 4. Under torven är ett påfört sandlager som ligger ovanpå rostjord och c-horisont. Ingen blekjord kvar. Koordinater för provruta: N 7231868 / E 677159

- **Provruta nr 6**

Ligger 3 m SV om provruta nr 5. Under torven är ett påfört sandlager som ligger ovanpå rostjord och c-horisont. Ingen blekjord kvar. Koordinater för provruta: N 7231866 / E 677157

- **Provruta nr 7**

Ligger 3 m SV om provruta nr 6. Under torven är ett påfört sandlager som ligger ovanpå rostjord och c-horisont. Ingen blekjord kvar. Koordinater för provruta: N 7231864 / E 677155

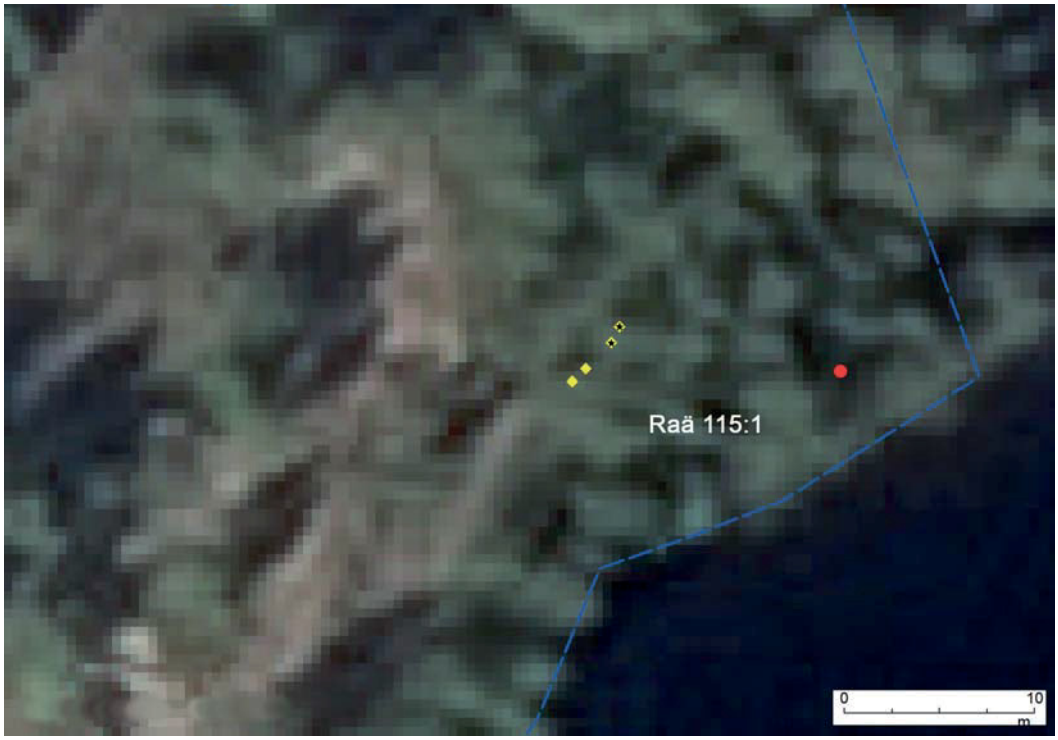

Utredningsområdets östligaste del. Provrutorna 1-4 markerade med gult. De svarta stjärnorna markerar skörbränd sten i provruta 1 och 2. Positionen för Raä 115:1 enligt FMIS är markerad med rött. Skala 1:400

Tolkning
Boplatsläget för Raä 115:1 är fint med god överblick över vattendraget och med gott skydd från nordliga vindar av åsen i norr. Tillsammans med tidigare fynd som registrerats på platsen är det ingen tvekan om att detta är en boplats av stenålderskaraktär. Möjlig datering från stenålder till järnålder.

Antikvarisk bedömning
Raä Malå 114:1 är att betrakta som förstörd och borttagen. Av Raä Malå 115:1 finns fortfarande boplatsmaterial kvar. Troligtvis har delar av lämningen förstörts av grustäktsverksamheten, men det som finns kvar av Raä 115:1 på den låga kullen är mest troligt helt oskadat.

Behovet av fortsatta arkeologiska undersökningar
Skellefteå museum anser att exploatering bör ske på ett sådant sätt att fornlämningen Raä Malå 115:1 undviks helt. Utredningsområdet är i övrigt kraftigt påverkat av täktverksamhet, men just moränkullen där Raä 115: finns är oskadad. Om fornlämningen berörs av planerad exploatering anser Skellefteå museum att den måste genomgå en arkeologisk undersökning innan den tas bort. Beslut om sådana arkeologiska insatser fattas dock inte av Skellefteå museum utan av Länsstyrelsen Västerbotten.

Raä 115:1 är en fornlämning och har därmed skydd i Kulturminneslagen. Skellefteå museum anser att det vore bäst om den får ligga kvar ostörd från de planerade vägbyggnationerna.

Skellefteå Museum, Skellefteå 2017-11-16

Olof Östlund, arkeolog.

Källor
Riksantikvarieämbetet Fornsök (FMIS)

Bilagor

Fotolista	Bilaga 1
Fotobilaga	Bilaga 2

Fotolista Bilaga 1

Nr: 1-33, digitala bilder
Topografi: Nölviken, Malå kommun och socken, Västerbotten
Objekt: Väg 370, fastigheten Malå 1:6 vid Nölviken.
Typ av uppdrag: Arkeologisk utredning
Fotograf: Olof Östlund
Datum 2017-09-28

Nr	Objekt och beskrivning	Foto från
01	Utredniongsområdet från bron över Malån.	SV
02	Utredningsområdet från bron över Malån (panoramabild tillsammans med bild 01)	SV
03	Stranden intill Raä Malå 115:1, enligt koordinatuppgift t från FMIS	ÖSÖ
04	Vägbron över Malån från Raä Malå 115:1	NNÖ
05	Täktgropar fotograferade från Uo:s östra del.	NÖ
06	Den stora täktgropen fotograferade från Uo:s östra del.	ÖSÖ
07	Plats med uppgift i FMIS om skörbränd sten	VSV
08	Plats med uppgift i FMIS om skörbränd sten	VSV
09	Grusåsen	S
10	Provruta 1 med skörbränd sten. Måttstocken tjänstgör som norr-pil.	lod
11	Provruta 1: Vid spets av skärslev är skörbränd sten.	lod
12	Provruta 1: Skörbränd sten med måttstock.	lod
13	Skörbränd sten från provruta 1	-
14	Provgrop 1 i förhållande till strandhaket.	NV
15	Provruta 1 i förhållande till vägbron över Malån.	N
16	Provruta 1 i förhållande till vall vid grustäkt	NÖ
17	Utredningsområdet gräns N hörnet av detsamma.	NNV
18	Baksida av strandhak med skörbränd sten.	NV
19	Grusgrop i mitten av utredningsområdet (panorama tillsammans med bild 17)	N
20	Plats för Raä Malå 114:1 enligt FMIS. Numera under vatten och vägbank till brofäste.	VSV
21	Fotografi från strandkant vid Raä 114:1 mot närmaste bevarade strand i Uo.	SSÖ
22	Provrutor 1-4, med nr 1 närmast i bild.	NÖ
23	Provrutor 1-4, med nr 4 närmast i bild.	SV
24	Provrutor 1-4, i förhållande till strandhaket.	V
25	Provrutor 1-4 fotograferade från närmaste vall vid grustäkten	SV
26	Skörbränd sten i Provruta 2, med måttstock som norr-pil.	lod
27	Skörbränd sten från provruta 2.	-
28	Provutorna 1-4 igenlagda och återställda.	SV
29	Provutorna 1-4 igenlagda och återställda.	NV
30	Skärvstensförekomsten vid Raä 115:1 utmärkta med fornlämningsband i träden.	SV
31	Skärvstensförekomsten vid Raä 115:1 utmärkta med fornlämningsband i träden.	V
32	Provrutor 5-7.	NÖ
33	Provrutor 5-7, igenlagda och återställda	NÖ

Bild nr 13: Skörbränd sten från provruta 1.
Fotograf: Olof Östlund

Bild nr 15: Provruta 1 i förhållande till vägbron över Malån i bakgrunden. Foto från N
Fotograf: Olof Östlund

Bild nr 22: Provrutor 1-4, med nr 1 närmast i bild. I bakgrunden vallar vid täktkant. Foto från NÖ. Fotograf: Olof Östlund

Bild nr 24: Provrutor 1-4, med nr 4 närmast i bild. I bakgrunden vallar vid täktkant. Foto från SV. Fotograf: Olof Östlund

Bild nr 26: Skörbränd sten i Provruta 2, med måttstock som norr-pil.
Fotograf: Olof Östlund

Bild nr 27: Skörbränd sten från provruta 2.
Fotograf: Olof Östlund

SKELLEFTEÅ MUSEUM

VI GER MENING ÅT VÅRA GEMENSAMMA HISTORIER